

Een huis in Brugge

Vademecum voor de historische studie van woningen, eigenaars en bewoners

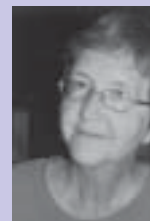

Vrienden en archiefdiensten

Op 9 oktober 2003 voerde Griet Maréchal het woord ter gelegenheid van de tiende verjaardag van 'Levend Archief', de vriendenkring van het Brugse Stadsarchief. Een jaar later geeft de – uitgebreide – tekst nog steeds een uitstekend beeld van de toestand van vriendenkringen vandaag¹.

Vrijwilligers ontsluiten vaak bronnen die nuttig zijn voor de huizengeschiedenis.

GRIET MARECHAL is ereafdelingshoofd bij het Algemeen Rijksarchief, actief in werkgroepen van de sectie Archief en Hedendaags Documentbeheer en voorzitter van de Vriendenkring van het Gentse Stadsarchief.
verhelst.marechal@worldonline.be

Al zijn er nog betrekkelijk weinig vriendenkringen bij archiefdiensten in België, hun aantal groeit gestadig. Wij vonden er een zevental, waaronder één 'gemengde'. In Diest is de vriendenkring namelijk gemeenschappelijk voor het stedelijk museum en het archief. Tot de vriendenkringen rekenen wij ook 'De Vrienden van het SOMA', het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij. Een buitenbeentje en nummer acht zijn de Vrienden van het 'Nationaal Museum en Archief van Douane en Accijnzen'. Dit is immers geen archiefdienst al bewaart het enkele reeksen documenten. De vriendenkringen bij de archieven van Brugge, Diest, Eupen, Gent, Poperinge, SOMA en van het Nationaal Museum zijn vzw's; in Veurne gaat het om een feitelijke vereniging met statuten².

Uit onderzoek zou blijken dat vooral lokale geschiedenis een grote en sociologisch heterogene groep mensen boeit³. De vaststelling dat op de eerste plaats stadsarchieven vriendenkringen doen ontstaan sluit hierbij aan. Grotere archiefdiensten, zoals rijksarchieven waarvan de werking betrekking heeft op een veel groter ressort, een gewest of een gemeenschap, een provincie of een arrondissement, tellen in België momenteel geen vriendenkringen, op het Rijksarchief Eupen na⁴. Maar het ressort van deze archiefdienst strekt zich uit over de Duitstalige Gemeenschap, die iets meer dan 71.000 inwoners telt⁵, met andere woorden: een vrij beperkte maar vooral specifieke groep met een gemeenschappelijke taal en geschiedenis. Als dusdanig kunnen we dan ook weer spreken van een band met lokale geschiedenis. Iets soortgelijks kunnen we vaststellen voor de vrienden van het Zeeuws archief. Deze stichting ondersteunt deze archiefdienst die ontstaan is uit een fusie van het rijksarchief Zeeland in Middelburg, het gemeentearchief Middelburg en het gemeentearchief Veere. De betrokkenheid is

natuurlijk slechts één van de verklarende en noodzakelijke elementen⁶. De mogelijkheid om en de wil tot het leveren van extra inspanningen zowel van de instelling als van derden, zijn er andere. Dat een gemeenschappelijk thema een stimulerend element is bewijzen de vriendenkringen van het SOMA en van de Douane en Accijnzen⁷.

Het aantal vriendenkringen zal ongetwijfeld toenemen. Meer en meer archivariissen zien er het belang van in. Dat het erfgoed niet alleen politici maar ook een belangrijk deel van de publieke opinie aan het hart ligt, daarvan getuigen onder meer het succes van de erfgoeddagen, de nacht van de geschiedenis, de vele heemkundige kringen en hun al even talrijke publicaties. Op de zoektocht naar vriendenkringen, antwoordde de verantwoordelijke archivaris van het grootst Vlaamse stadsarchief dat er 'jammer genoeg' nog geen was. En in de visie van Bart De Keyser op de culturele erfgoedpolitiek van de Vlaamse overheid en de rol van de gemeente- en stadsarchieven daarin, is een belangrijke taak weggelegd voor vriendenkringen en hun vrijwilligerswerk⁸. Vriendenkring en vrijwilligerswerk vallen niet noodzakelijk samen, maar hebben toch vele raakvlakken. Alhoewel men perfect vrijwilliger kan zijn in een archiefdienst buiten het verband van een vriendenkring om, en zelfs als die er is, zonder er lid van te zijn, is de activiteit van de vriendenkring – zeker van de bestuursleden – te beschouwen als vrijwilligerswerk. Hun motivatie is die van elke vrijwilliger: naast een zinvolle bezigheid ook maatschappelijk nuttig te zijn. En dat vrienden inderdaad vaak vrijwilligers zijn is een evidentie. Dat de 'vrienden' vrijwilligers zouden opleveren, was

trouwens een van de expliciete verwachtingen bij de oprichting van de Veurnse vriendenkring. Op het vrijwilligersaspect komen wij verder terug.

Betekenis voor de archiefdienst

Alle beleidsbrieven, decreten, ontwerpen van decreten, adviezen en andere vergelijkbare teksten die sinds het jaar 2000 op het culturele veld betrekking hebben, hebben als leidraad voldoende en liefst een zo groot mogelijk publieksbereik te realiseren. Denken we maar aan de discussies over het bereik van grote en kleine, klassieke, experimentele en volktheaters. In het 'decreet inzake de organisatie en subsidiëring van een cultureel erfgoedbeleid', kortweg het erfgoeddecreet genoemd, waarvan een aantal artikelen specifiek op de archiefsector van toepassing zijn, worden we geconfronteerd met begrippen als culturele ontsluiting, die onder meer publieksbegeleiding en publieksverwerking omvat, met dynamische publiekswerking (een van de voorwaarden om als museum erkend te worden), het verbreden van het maatschappelijk draagvlak, enzovoort. Het doen toenemen van de maatschappelijke interesse voor het erfgoed is een expliciet sleutelbegrip. In zijn beleidsnota voor de

periode 2000-2004 koos Bert Anciaux, (toenmalige) minister van Cultuur, publiekparticipatie en maatschappelijke relevantie als een belangrijke invalshoek, en dit wordt ook voortgezet in de beleidsbrieven van Paul Van Grembergen. Na de conservering van het cultureel erfgoed als eerste dimensie gevolgd door de ontsluiting ervan als tweede, kwam ook internationaal een derde dimensie op de voorgrond, namelijk de maatschappelijke positionering van dit erfgoed⁹.

Beschouwd archiefdiensten behoud en beheer traditioneel als hun kerntaken, hun *core business*, recent komt bijgevolg naast dit werk naar binnen, als evenwaardige taak, aandacht voor het werk naar buiten, naar het publiek. Maar archiefdiensten zijn onderbemand. Dit is niets nieuws. Het realiseren van deze doelstellingen, die wij gemakshalve onder de noemer publiekswerking brengen, is een eerste terrein waaraan de vriendenkringen een positieve bijdrage leveren. De doelstellingen van meerdere vriendenkringen verwoorden dit expliciet. Voor het Brugse 'Levend Archief' luiden ze als volgt: "het verlagen van de drempel naar het Stadsarchief en het verruimen van de uitstraling ervan"¹⁰. Voor het Gentse GOF is dit: "de vereniging heeft tot doel door haar activiteit bij te dragen tot het bevorderen van de werking en de uitstraling van het Stadsarchief"¹¹ en voor de Diestse vrienden "de culturele en opvoedende waarde van het museum en archief te onderlijnen en uit te dragen"¹². In de ontwerpstatuten voor Hasselt komt dit aspect onrechtstreeks aan bod. Het accent ligt er op de ondersteuning van de eigenlijke archivalische taken¹³. Voor vriendenkringen in het buitenland is dit niet anders. De Vrienden van het Leidse Archief stellen als belangrijkste doel de band tussen het archief en gebruikers en belangstellenden te versterken¹⁴. De doelstellingen van de Vrienden van het Public Records Office in Londen bestaan erin "to educate the public in the knowledge of the public records and to support and assist the work of the Public Records Office"¹⁵.

Het bestaan van een vriendenkring op zich wijst al op het bestaan van een maatschappelijk draagvlak, maar het is vooral via de vele initiatieven die de leden nemen, dat dit draagvlak, dat dit sociale bereik veel groter wordt. Vriendenkringen helpen komaf te maken met het beeld van een ingeslapen, weinig dynamische of creatieve instelling, kortom van een instelling die wel bestaat, maar niet leeft. Vrienden zien, weten en ervaren dat zij geen ingeslapen instelling promoten. De start van een vriendenkring ligt vaak in de dynamiek van de archiefdienst zelf, die op zijn beurt zal worden gedynamiseerd door actieve leden. Vriendenkringen helpen dat dynamische imago realiseren en verspreiden. Deze imagoverbetering, de zichtbare publieke ondersteuning en de positieve persaandacht hebben gunstige repercussies op het politieke vlak. De stijging van het aantal leden en de grotere aandacht in de pers voor de Veurnse kring vertaalde zich in iets meer politieke interesse¹⁶. Wat Claudia Lux schreef in verband met bibliotheken¹⁷ gaat even goed op voor archiefdiensten. Naar analogie van haar uitspraak kunnen we zeggen dat wie

Met eigen tijdschriften trachten Vriendenverenigingen informatie op ruime schaal te verspreiden.

politieke macht hebben, zelden of nooit in het archief komen. Daarom is het zaak om als archief dingen te doen of te creëren, waardoor je wel betekenis voor hen krijgt. Een vriendenkring kan politiek iets betekenen. De Diestse is bijvoorbeeld tevens stedelijke adviesraad. De vrienden van het archief van Poperinge werden om advies gevraagd inzake het ontwerp van de nieuwe openbare bibliotheek waar ook het 'oud archief' zou worden ondergebracht¹⁸. Doordat ze geïnformeerd zijn en zich betrokken voelen, zullen individuele leden wellicht gemakkelijker de stap zetten om persoonlijk druk uit te oefenen. Door het aanspreken van politici hebben Veurnse leden wellicht zo hun steentje bijgedragen tot het oplossen van de personeelsproblemen.

Vriendenkringen kunnen worden opgericht met de bedoeling financiële middelen te genereren of om op financieel vlak flexibeler te kunnen optreden. Minder gebonden aan soms omslachtige en vooral tijdrovende administratieve procedures bieden ze bijvoorbeeld de mogelijkheid om gemakkelijker personeel te engageren of om sneller op de markt te kunnen inspelen. Alhoewel dit ons vooral een karakteristiek van vriendenkringen bij musea leek, illustreren drie personeelsleden bij SOMA dat het ook in archiefdiensten geen onbekend fenomeen is. Zijn wij persoonlijk geen voorstander van het aankopen van archiefstukken – zeker niet van het aankopen van losse stukken – omdat dit de markt aanzwengelt en verkopers aanzet tot het uiteenrukken van bestanden, dit verhindert niet dat aankopen zich soms opdringen om de collectie of het aanbod te vervolledigen en dat vriendenkringen bijgevolg gerichte aankopen wel tot hun doelstellingen rekenen. De Diestse vrienden kochten bijvoorbeeld de fototheek van P. Melotte aan, bestaande uit 7.000 filmrollen uit de periode 1946-2003. In samenwerking met de stad richten zij in maart 2004 een fonds op dat specifiek bedoeld is om belangrijke archivalia te verwerven. De aankoop van archiefstukken is een van de doelstellingen van het *Förderverein* in de Duitstalige Gemeenschap van België. Op het uitbreiden van de collectie via het bijeenbrengen van de financiële middelen ligt ook de nadruk bij de Zeeuwse Vrienden. Maar daarnaast zal de grotere bekendheid van de functie en de werking van een archiefdienst, onder meer door de acties van de vriendenkring, een groter vertrouwen meebrengen en kan dat archiefvormers of archiefeigenaars ertoe aanzetten hun bescheiden aan de archiefdienst over te dragen. Het Diestse erfgoed ter plaatse houden is een van de doelstellingen van de lokale vriendenkring.

Archivarissen zullen daardoor gemakkelijker getipt worden over het bestaan van een belangrijk bestand of collectie. Men zal inzien dat stukken die uiterlijk weinig spectaculairs hebben, toch historische informatie kunnen bevatten, dat het stuk op zichzelf niet belangrijk kan zijn, maar dat het door het in een context te zetten, door het te verbinden met andere gegevens die zich al in het archief bevinden, een grotere betekenis krijgt. Vernietiging van heel wat materiaal zal zo worden voorkomen.

Natuurlijk is er niets tegen het bijeenbrengen van grote geldsommen om de mogelijkheden van een archiefdienst te vergroten, integendeel. Maar het benaderen en overtuigen van mogelijke sponsors is wel een erg arbeidsintensieve en zelfs een gespecialiseerde arbeid. En een tegenprestatie die door geldschieters en bedrijven zou worden verlangd, kunnen archiefdiensten meestal niet leveren. Op dit vlak kunnen ze niet concurreren met regionale evenementen. Wellicht speelt ook het feit dat sponsors liever niet met het verleden, maar wel met de jeugd, de toekomst worden geassocieerd een rol. Uitzonderingen niet te na gesproken. Globaal genomen zijn hoge verwachtingen echter niet realistisch¹⁹.

Kleinere projecten liggen zeker binnen de mogelijkheden. Met de hulp van het publiek proberen geld bijeen te brengen voor een restauratie- of conserveringsproject, daar is de Gentse vriendenkring al vier keer in geslaagd. Op de open dag die jaarlijks plaatsvindt op de zondag van de Prinsenhoffeesten – het Prinsenhof is de buurt waar het stadsarchief ligt –, wordt telkens een project voorgesteld waarvoor bij middel van schenkingen, de verkoop van nieuwe en tweedehands publicaties en de opbrengst van het cafeteria geprobeerd wordt het nodige geld bijeen te krijgen²⁰. Het conserveren en restaureren van bescheiden, het verbeteren van de bewaaromstandigheden is een van de doelstellingen van de *Förderverein*. De inkomsten van de Vrienden te Diest zijn behalve voor eventuele aankopen bedoeld voor restauratiewerk. Recent hebben ze een procesbundel die belangrijk is voor de Diestse geschiedenis laten restaureren. De Leidse vriendenkring heeft een afzonderlijk fonds, het Schelhaasfonds opgericht, met als expliciet doel bij te dragen aan de financiering van de restauratie van archiefstukken. Drie vriendenkringen (SOMA, Diest en de *Förderverein*) zijn erin geslaagd de schenkers te belonen met een fiscaal attest.

Alhoewel de restauratie van een liefst historisch belangrijk stuk natuurlijk mooi meegenomen is voor de archiefdienst, is de grootste betekenis van zo'n project wellicht dat het een middel is om de betrokkenheid van het publiek te vergroten. Financiële middelen kunnen occasioneel gegeneerd worden via cultuursponsoring door bedrijven of via projecten. Maar zelfs als deze succesvol zijn, is dit onvoldoende om een coherent conserverings- en restauratiebeleid uit te stippelen. De voornaamste taak op dit vlak ligt bij de overheid die de plicht heeft te zorgen voor voldoende middelen.

Publicaties

Als middel om de doelstelling van de vereniging te verwezenlijken, namelijk het verspreiden van informatie over de activiteiten van en in het archief en om het contact met de leden te onderhouden hebben Brugge (*Archiefleven*), Gent (*@archieflink*), Veurne (*Archikrant*), het Duitstalige Archief-

wezen (*Aktenplan*), Soma (*Berichtenblad '30-'50*) en het Museum voor Douane en Accijnzen (*D.A. museumnieuws*) een ledenblad. Dit varieert van een professioneel vormgegeven en veelkleurig tijdschrift tot een gefotokopieerd A-vertje. De periodiciteit is meestal driemaandelijks; ook tweemaandelijks (*D.A. museumnieuws*) of zesmaandelijks (*Berichtenblad '30-'50*). De inhoud van de bladen is divers: van historisch onderzoek op basis van informatie aangetroffen in het betrokken archief, over de voorstelling van archiefstukken en -reeksen tot berichten over het reilen en zeilen van archiefdienst en vriendenkring. De auteurs zijn nu eens vooral personeelsleden, dan weer niet. Voor meer details over deze tijdschriften voor zover ze archivalische bijdragen bevatten, verwijzen we naar 'In archiefijdschriften gelezen', een rubriek die in elk nummer van *Bibliotheek- & archiefijds* onder de eindredactie van G. Janssens verschijnt. De vrienden van Diest hebben geen tijdschrift maar wel een reeks, *Diestsche Cronycke* geheten, waarin monografieën van historische, kunsthistorische en volkskundige aard een plaats vinden. Het eerste nummer verscheen in 1979; recent kwam het 18de van de pers²¹. *Croonestucken* is de naam van de reeks monografieën die de Vrienden van het Poperingse archief publiceren. Ze zijn van volkskundige en taalkundige aard²², naast toegangen op archiefreeksen (wettelijke passeringen, gerechtsregisters, parochieregisters...) en hulpmiddelen voor archiefraadplegers en/of genealogen²³. Er werden al 32 afleveringen gepubliceerd. Vanaf dit jaar starten ze de reeks *SAPPig* (naar StadsArchief Poperinge) waarvan de leden tweemaal per jaar een aflevering zullen ontvangen die voornamelijk met genealogisch materiaal zal zijn gevuld.

De Vrienden van het Veurns Archief verzorgden één publicatie, de *Inventaris van het Nieuw Archief (1794-1914)* in 1993, waarvan slechts één leeszaalexemplaar bestond. Bij deze gelegenheid werd de inventaris voorzien van een inleiding en een index, terwijl de omschrijvingen taalkundig en archivalisch bijgewerkt werden. Sponsoring voor publicaties lijkt wat gemakkelijker haalbaar.

Vrijwilligers, vriendenkring en omkadering

Essentiëler dan de financiële middelen is het belang van een archiefvriendenkring als een bron, een vijver, een leverancier van potentiële medewerkers, van vrijwilligers. Deze vrijwilligers engageren zich in bijvoorbeeld langlopende ontsluitingsprojecten, het opmaken van (nadere) toegangen waarvoor zelfs een goed bestafte archiefdienst nooit de middelen zal hebben.

"Projectmatig inventarisatie- of indexeringswerk" verwacht de stadsarchivaris van Hasselt van een eventuele vriendenkring. Een twaalftal actieve leden van de Diestse Vrienden heeft zich georganiseerd in werkgroepen. Een van deze werkgroepen houdt zich momenteel bezig met het ontsluiten van de recent aangekochte 7000 filmrollen. In *Archiefleven*, het Brugse ledenblad, wordt regelmatig verslag uitgebracht van de voortgang van de werkzaamheden van de talrijke

vrijwilligers²⁴. Hoe divers die activiteiten kunnen zijn lezen we in *@archieflink* van juli 2003. Het gaat van historisch onderzoekswerk tot het schoonmaken van lederen en perkamenten boekbanden. Globaal genomen gaat de meeste aandacht steeds naar het ontsluiten van reeksen met informatie waarvoor momenteel veel belangstelling bestaat, zoals alle bronnen die de familiekundige en de huizengeschiedenis kunnen verder helpen. Zo wordt het ontsluiten van bouwdoossiers op meerdere plaatsen als prioritair beschouwd. Het voeden van databanken om gedigitaliseerde bescheiden te ontsluiten, het invoeren in de computer van bestaande handschriftelijke toegangen zijn andere taken die de vrijwilligers op zich nemen.

De Vrienden van het Poperingse archief leggen zich voornamelijk toe op het ondersteunen van de genealogen, een belanghebbende groep, een *stakeholder* om opnieuw het actuele jargon te gebruiken. Door het ontsluiten van voornamelijk genealogisch materiaal, het organiseren van cursussen oud schrift en het opstellen van allerlei hulpmiddelen voor de 'amateur' leveren zij tegelijk diensten aan het stadsarchief.

De betekenis van vriendenkringen en vrijwilligers voor de archiefdienst is met andere woorden dat zij het erfgoed beheerd door de dienst, grotere bekendheid geven en mee helpen ontsluiten, zodat al wie geïnteresseerd is voor dit gemeenschappelijk erfgoed ermee in contact kan komen.

Om efficiënt te zijn vraagt vrijwilligerswerk echter een oriëntatie of een visie, begeleiding en vorming. Vooral begeleiding en vorming vragen voortdurend tijd en aandacht van de archivaris, wil men dat de vrijwilligers kwalitatief werk afleveren. En dit is belangrijk om niet het risico te lopen dat minder kwalitatief werk van de vrijwilligers negatief zou afstralen op de archiefinstelling. Enkel goede resultaten komen de geloofwaardigheid ten goede²⁵.

Vrijwilligers leveren return op, maar vragen van een archiefdienst heel wat input in de vorm van begeleiding. Iets wat trouwens ook voor vriendenkringen geldt. Bart De Keyser vindt het dan ook aangewezen dat de stadsarchivaris die al een volle dagtaak heeft met het uitvoeren van de prioritaire taken, de hulp zou krijgen van een bijkomende professionele kracht die zich specifiek zou wijden aan de vrijwilligerswerking en het uitvoeren van het (secundaire) culturele takenpakket²⁶.

In elk geval zijn duidelijke afspraken nodig tussen instelling en vriendenkring en dit op de diverse vlakken, wat veel onheil kan voorkomen. Zoals we al hebben aangestipt, moet er een wisselwerking zijn, een wederzijds stimuleren en ondersteunen, maar het ene niet ten koste van het andere. Het is onvermijdelijk dat de archiefdienst investeert in de vriendenkring, vooral dan qua arbeidsuren van het personeel, maar de balans moet steeds positief blijven.

Relatie met de overheid

Hoe zit het met de verhouding vriendenkring en de overheid van wie de instelling afhangt, bijvoorbeeld het stadsbestuur? Daar waar de schepen van Cultuur en de secretaris deel uitmaken van de raad van bestuur van de vzw zal de band nauw zijn. De vzw kan ook volledig losstaan van de bevriende instelling. Wij kiezen ervoor dat de vriendenkring een zekere autonomie geniet wat evenwel het onderhouden van goede contacten niet uitsluit. De reden hiervoor is dat de vriendenkring zo nodig moet kunnen lobbyen, druk moet kunnen uitoefenen. In de veronderstelling dat de archiefdienst zwaar verwaarloosd zou worden, welk drukkingsmiddel is er nog indien de politici die hiervoor verantwoordelijk zijn in het bestuur zetelen? Jan Van Acker daarentegen meent dat er meer positieve kanten zijn aan de aanwezigheid van een beleidsverantwoordelijke in het bestuur: dat biedt mogelijkheden om op het beleid te wegen. De beleidsverantwoordelijke zal immers de verdediging van het stadsarchief binnen het stadsbestuur meer ter harte nemen, want hij of zij zal wanneer iets niet bereikt werd door de vriendenkring geïnterpelleerd worden. Hij kan ook met meer kennis van zaken het dossier verdedigen want is meer vertrouwd met de materie. Als de bevoegde schepen overtuigd is, heeft men al een stevige voet tussen de deur van het hele beleid; zoniet komt een advies of de druk enkel van een 'groep buitenstaanders'. Een voorwaarde voor een gezond functioneren is dan wel dat de andere leden-vrijwilligers zich niet door de aanwezigheid van een schepen laten intimideren.

De autonomie verhindert niet dat tussen beide partijen afspraken kunnen worden gemaakt. Zo wordt de verhouding tussen de Gentse vriendenkring en het stadsbestuur contractueel geregeld, waarbij de eerste als bevoorrechte partners worden beschouwd. Ook in Diest regelt een convenant de wederzijdse rechten en plichten.

Van een stads- of gemeentearchief wordt verwacht dat het een rol speelt in het erfgoedbeleid, op het vlak van geïntegreerde ontsluiting, educatie en publiekswerking. Zijn takenpakket is met andere woorden sterk uitgebreid. Of het deze rol kan spelen hangt vooral af van de personele middelen²⁷. Vriendenkringen kunnen hierbij van nut zijn, maar zijn zeker geen alibi voor de verantwoordelijke overheid om de dienst onvoldoende te bestaffen. Vrijwilligers kunnen een rol spelen bij het creëren van nadere toegangen, de essentiële taken van verwerving, behoud, beheer, ontsluiting, advies en toezicht op de archiefvorming is de opdracht van daartoe gevormde personen die in dienstverband werken.

En verder

Vriendenkringen hebben ook betekenis voor al wie zich er engageert. Voor de actieve leden en de vrijwilligers gaat zeker op wat Daniel Lievois in zijn dankwoord bij de uitreiking van de prijs voor cultuur van de stad Gent 2002

heeft gezegd. We halen aan:

"De vrijwilligers ontlenen heel wat arbeidsvreugde en genoegdoening aan hun inzet, soms meer dan de eigenlijke stadsambtenaren. Zij blijven intellectueel actief en hun werk is ergens verwant met dat van een schaker of van een kruiswoordliefhebber, maar bovendien weten zij dat hun werk een maatschappelijke relevantie heeft. Het ontsluiten van een interessante archiefreeks is een blijvende dienstverlening aan andere archiefgebruikers. De bestede uren zijn niet verloren. Verder functioneert de vrijwilliger in een sociale omgeving en voelt zich opgenomen in een zinvol geheel."

Erfgoed en alle acties errond kunnen de betrokkenheid van de burger bij al wat gebeurt in zijn gemeenschap sterk in de hand werken. Deze betrokkenheid is een middel tegen sociale uitsluiting en als dusdanig een element in het behoud van een democratische samenleving. Deze acties kunnen bijdragen tot een beter begrip van de maatschappij. Ze kunnen echter ook leiden tot het zich toe-eigenen van de geschiedenis. De betrokkenheid stimuleren, de gehechtheid aan het eigen erfgoed democratisch benutten zonder chauvinisme en met de bedoeling een 'veelzijdig' beeld van het verleden te geven, daartoe kan een vriendenkring op maatschappelijk vlak bijdragen.

Mapje met postkaarten van 'digitale diva's', dat verkocht werd om geld in te zamelen voor het digitaliseren van de albums met foto's van de Gentse opera (1848-1924).

NOTEN

1. Behalve de gegevens in de eindnoten vermeld, kregen wij onze informatie voor Diest van de voorzitter, Raymond Bas; voor Veurne van Jan Van Acker, verantwoordelijke cultuur en archief, die ons bereidwillig de tekst van zijn lezing 'Fondsenverwerving door een klein stadsarchief: voorbeelden uit de praktijk' (6 juni 2003, studiedag georganiseerd door de sectie archief en hedendaags documentenbeheer te Aalst met als thema 'Fondsenverwerving voor het archief') ter beschikking stelde, bij herhaling toelichtte en informatie inzake de vriendenkring van Poperinge signaleerde; voor Poperinge van Henri Vandenberghe en Willy Tillie, respectievelijk beheerraadslid en stadsarchivaris; voor het SOMA van Isabelle

- Ponteville. Aan allen oprechte dank. Dank ook aan Leen Charles, stadsarchivaris van Gent, voor de vruchtbare gedachteswisseling.
2. Vrienden van het stedelijke Museum en Archief van Diest (opgericht in 1974; huidige statuten van de vzw dateren van 1997; Vrienden van het Stadsarchief Veurne (opgericht in 1990), een feitelijke vereniging met statuten; Levend Archief, vriendenkring van het Stadsarchief Brugge (vzw opgericht in 1993); 't Archief. Gent on Files, afgekort G.O.F., vriendenkring van het Stadsarchief Gent (vzw opgericht in 2000); zie de website www.archieflink.centerall.com; Förderverein des Archivwesens in der Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens V.o.E., Kaperberg 2-4 4700 Eupen (vzw opgericht in 1995); Vrienden van het (stads)Archief van Poperinge opgericht in 1985 (zie www.crgfa.org/assoc3.html); voor de vrienden van SOMA zie de website www.cegesoma.be; voor de vrienden van het Nationaal Museum en Archief van Douane en Accijnzen zie <http://home.tiscali.be/douanemuseum>. De officiële opening van het museum vond plaats op 27 okt. 1988. Het is sinds 1996 door het Ministerie van Financiën erkend als het 'Nationaal Museum en Archief van Douane en Accijnzen' vzw met zetel te Antwerpen.
 3. Marc Jacobs, Lokale geschiedenis, erfgoedverenigingen en gemeentelijke cultuurbeleid: een echografie, in: *Cultuur & Vrije Tijd*, een lokaal praktijkboek, (juni 2003), aangehaald door Hendrik Defoort, Het STAM: een (ver)nieuw(end) stadsmuseum in opbouw, in: *Mededelingenblad van de Belgische Vereniging voor Nieuwste Geschiedenis*, XXX (2004/1); p. 11.
 4. Voor de ressorten van de rijksarchieven zie <http://arch.arch.be>
 5. Op 01.01.2003 exact 71.571: <http://statbel.fgov.be>
 6. www.zeeuwsarchief.nl/newframe.htm?adres.htm
 7. Het Public Record Office in Londen beschikt immers wel over een vriendenkring: zie verder.
 8. Dit verklaart wellicht waarom andere federale wetenschappelijke instellingen wel vriendenkringen hebben. Zie www.belspo.be/belspo/res/institut/amis_nl.stm geraadpleegd op 28 april 2004.
 9. Bart De Keyser, De culturele erfgoedpolitiek van de Vlaamse overheid en de rol van de gemeente- en stadsarchieven daarin, proefschrift voorgelegd in 2003 aan de VUB, GGS archivistiek en hedendaags documentbeheer, p. 65-69, 85 en 89-92.
 10. Informatiebrochure *Cultureel Erfgoed*, nov. 2003, p. 5 en 36.
 11. Aldus de ondervoorzitter André Vandewalle in zijn edito in *Archiefleven* van juli 2003. In de statuten gepubliceerd in de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad van 21 okt. 1993 luidt het droger en officieel als volgt: "de vereniging heeft tot doel: het organiseren van activiteiten die het archief van de stad Brugge beter bekend maken; het bijdragen tot de verrijking en de uitbreiding van het archiefbestand; het organiseren van voordrachten, tentoonstellingen, het uitgeven van publicaties, samengevat de belangstelling voor het archief van de stad Brugge en het archiefwezen in het algemeen bevorderen." "Levend Archief" kan dus in deze terecht als een trendsetter worden beschouwd.
 12. ~~Brugge~~ Staatsblad van 11 mei 2000.
 13. ~~Stadsarchief~~ de Algemene Vergadering op 25 maart 1997 en de recente ledenwervingsbrief van 14 febr. 2004.
 14. ~~Boks~~ erfgoedpolitiek, p. 89.
 15. ~~Archief~~ zijn het archief waar nodig te ondersteunen met het publiceren van onderzoeksresultaten en bronnen, het helpen indiceren van moeilijk toegankelijke archiefbescheiden en de verwerving van archieven en ander documentair materiaal. Zie www.janvanhout.nl
 16. ~~Zwink~~
 - friends.htm
 17. Jan Van Acker, Fondsenverwerving door een klein stadsarchief, zie noot 1.
 18. *BibliotheekBlad*, (2003) 10-11; p. 7 en aangehaald in *Info*, (sept. 2003); p. 22: "Diegene die de politieke macht hebben, komen niet of zelden in de bibliotheek. Daarom is het zaak om als bibliotheek dingen te doen of te creëren, waardoor je wel betekenis voor die mensen krijgt".
 19. www.poperinge.be/NL/stadhuys/GRverslagen/2003-08-28.
 20. Dit zijn bijvoorbeeld de ervaringen van Lieve Vermeulen in haar zoektocht naar sponsors om het digitaliseren van de Gentse vondelingenregisters (1790-1922) te bekostigen.
 21. Met de opbrengst werd in 2000 de oudste hydrografische kaart (16de eeuw) hersteld; in 2001 is bijgedragen in de kosten van het digitaliseren van de 784 foto's van de Gentse opera (1848-1924); in 2002 werd het charter 612 uit de reeks 94, de 'Vrede van Gavere' hersteld. Over de Vrede van Gavere zie Jelle Haemers, 550 jaar Gentse opstand (1449-1453). Een heuglijke viering?, in: *@archieflink*, 3/4 (oktober 2003); p. 1-3 en ID., De verdwenen Vrede van Gavere (1453) gerestaureerd?, in: *@archieflink*, 4/2 (april 2004); p. 7; in 2003 kon de ommeloper van het Vrije van Gent buiten de Dampoort (1788) gerestaureerd worden.
 22. Het eerste was M. Vander Eycken, *Ziekzorg in Diest van de 12e tot de 18e eeuw*. - Diest, 1979. - 61 p.
 23. Enkele voorbeelden: Henri Vandenberghe, *Iconografie van de bidprentjes voor 1900 in Zuid-West-Vlaanderen*. - Poperinge, 1992; Id., *Gewijd of vervlogen?: kwijnend of gebenedijd: woordenschat uit het rijke roomsche leven*. - Poperinge, 2002; Willy Tillie, *Spreekwoorden en zegswijzen uit de westhoek*. - Poperinge, 1992; Id., *Scatologische spreekwoorden en zegswijzen uit de westhoek*. - Poperinge, 1993; *De Poperingsche Keikop: een krant vol nieuws achter een front vol ellende*. - 1989. - Herdruk van een uitgave van 1917-1919.
 24. Vooral terminologische lijsten, zie bijvoorbeeld onder de naam van Henri Vandenberghe op www.svf.be/catalogusbibliotheken centra VVf.
 25. Een overzicht vindt men bijvoorbeeld in jaargang 10 nr. 1 p. 6.
 26. Bart De Keyser, *De culturele erfgoedpolitiek*, p. 69.
 27. Bart De Keyser, *Op. cit.*, p. 85.
 28. Bart De Keyser, *Op. cit.*, p. 60 en 65.

SAMENVATTING

Vriendenkringen bij archiefdiensten zijn in België nog een relatief recent en beperkt verschijnsel. Hun aantal zal ongetwijfeld toenemen. Ze bewijzen immers diensten op het vlak van de publiekswerking, dragen bij tot een imagoverbetering, zetten zich in voor het ontsluiten van belangrijke series en het verwerven van financiële middelen. Alle vriendenkringen verzorgen publicaties, meestal is dit een ledenblad. Alhoewel niet identiek zijn er raakvlakken tussen vriendenkringen en vrijwilligers. Ook zij ondersteunen de werking van de archiefdienst en vergroten zijn mogelijkheden. Zowel vrijwilligerswerk als vriendenkring vragen een niet te onderschatten investering van de archiefdienst. Goede afspraken zijn noodzakelijk – ook trouwens met de overheid van wie de archiefinstelling afhangt – om tot een gezond evenwicht te komen tussen input en return.

ABSTRACT

In Belgium, Associations of Friends of archival services are still a rather uncommon phenomenon. Undoubtedly, they will grow in number. For, they prove to be a great help to the client-centred working, they contribute to a better image, they engage themselves in the indexing of important series and in acquiring financial means. All Associations of Friends bring out publications, mostly a membership journal. Though Associations of Friends differ from voluntary workers, they have some ground in common. The latter also support the working of the archival service and enhance its potentialities. Both imply a serious investment by the archival service. Clear engagements are indispensable – also with the authorities the archival service depends on – for achieving a sound equilibrium between input and return.